

Sigmagazine

Hoe wil jij leven langs de Schelde?

Rivieren om van te genieten

VEILIGHEID

**VLAANDEREN EN
OVERSTROMINGEN:
EXPERTS AAN HET
WOORD**

NATUUR

**DE TERUGKEER VAN
ONZE VISSEN**

TOERISME

**PEDDELPLEZIER IN
DE DEMERVALLEI**

Het Sigmaplan rolt de rode loper uit

Op toeristische lijstjes worden ze nogal eens over het hoofd gezien. Ten onrechte: de Schelde en haar zijrivieren prijken qua natuurpracht en recreatiemogelijkheden op dezelfde straffe hoogte als het Zwin, het Nationaal Park Hoge Kempen of de Vlaamse Ardennen. Dat zeggen wij niet alleen; dat blijkt ook uit de groeiende biodiversiteit in onze riviervalleien, de stijgende toeristische cijfers en het fervente gebruik van de jaagpaden langs het water.

Zelf sta je er waarschijnlijk niet bij stil, maar de lusten van het water brengen ook lasten met zich mee. Rivieren als de Schelde, Durme, Dijle, Zenne en de Netes staan onder invloed van het getij. Dat maakt Vlaanderen gevoelig voor hoge waterpeilen bij stormweer.

Rivieren hebben (meer) ruimte nodig om te stromen en te overstromen. Enkel door water langzaam af te voeren en ruimte te maken voor natuurlijke bufferruimte, kunnen we het risico op watersnood terugdringen. Van Wetteren tot Lier richten we gecontroleerde overstromingsgebieden in om de druk van de ketel te halen. Waar dat kan, geven we grond aan de rivier terug. In de Durmevallei bijvoorbeeld, of in de polders op de grens van Vlaanderen en Nederland. Ook sluiten we oude rivierbochten opnieuw aan, zoals we in de Demervallei van plan zijn. In de toekomst worden die maatregelen alsmat belangrijker, want door de klimaatopwarming stijgt het risico op wateroverlast in Vlaanderen.

De rivier meer speelruimte gunnen, geeft de natuur zuurstof. Eb en vloed roepen slikken en schorren in het leven, en langs het water maken we werk van waardevolle trekpleisters voor plant- en diersoorten die voorgoed verdwenen leken. Neem eens een kijkje in jouw buurt en ontdek wat het Sigmaplan voor jou in petto heeft! We rollen de rode loper uit voor elke Vlaming om in eigen streek op ontdekking te gaan. Laat je alvast informeren én inspireren door deze nieuwe editie van het Sigmagazine.

Joke Schauvliege

Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw

Ben Weyts

Vlaams minister van Mobiliteit, Openbare Werken, Vlaamse Rand, Toerisme en Dierenwelzijn

www.sigmoplan.be

WATERVEILIGHEID

NATUUR

PROJECTGEBIED

BELEVING

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever:

De Vlaamse Waterweg nv
Afdeling Zeeschelde-Zeekanaal,
ir. Wim Dauwe,
Lange Kievitstraat 111-113 bus 44,
2018 Antwerpen

Redactie en realisatie:

Pantarein in samenwerking met
Technum-Tractebel

Druk: Artoos

Copyright beelden:

Agentschap voor Natuur en Bos, Bart Lasuy, Braincube, Dave Geukens, De Vlaamse Waterweg nv, Evelien de Munter, Gemeente Kruibeke, Gijs Van Vaerenbergh, Hans De Schryver, Havenbedrijf Antwerpen, Henderyckx Fotografie, ID/photo agency, Lander Loeckx, OMES, OOOO De Morgenster, Toerisme Vlaanderen, Van Belle & Medina, Vilda.

04

**DOSSIER
WATERVEILIGHEID**

Vlaanderen timmert aan een 'waterwijze' toekomst

“Niet wachten tot het water ons aan de lippen staat”

11

Veilig uitwaaien op de Sigmadijken

16

Kruibekenaars fier op hun veelzijdige overstromingsgebied

“We hebben onze polders terug!”

20

Wal-Zwijn krijgt ringdijk met gerecycleerd zand

22

Antwerpse Scheldekaaien: drie ijzers in het vuur

26

Vismigratiekelpunten in de Kalkense Meersen zo goed als opgelost

De terugkeer van onze vissen

32

DOSSIER DEMERVALLEI

Minder overstromingen, minder verdroging én 11 kilometer meer waterplezier

“Demer wordt de Semois van Vlaanderen”

42

Eerste overstromingsgebied Dijlemonding werkt

Zennegat doorstaat vuurproef

46

Grenspark Groot-Saeftinghe: natuurpark van Europese allure

IN BEELD

NETE EN
KLEINE NETE

19

DORENT

25

BOVENDIJLE

29

SCHOUSELBROEK

37

VALLEI VAN DE
GROTE NETE

41

VLAANDEREN TIMMERT AAN
EEN 'WATERWIJZE' TOEKOMST

“Niet wachten tot het water ons aan de lippen staat”

De klimaatverandering wacht niet. We moeten ons nu wapenen tegen de overstromingen van morgen en tegen dreigende droogteproblemen. Het Sigmaplan past helemaal in de slimme drietrapsstrategie van 'vasthouden, bergen en afvoeren' die de Vlaamse beleidsmakers toepassen. Het water afremmen en bergen en niet zomaar afvoeren wordt een kunst. "Om de klimaatverandering zonder kleerscheuren te doorstaan, moeten we aan het water een doordachte plaats geven in ons landgebruik", zeggen experts.

Zicht op
overstromingsgebied
Lippenbroek. Water
moeten we nóg meer
opvangen waar het valt,
menen experts.

We zijn er intussen bijna aan gewend: wateroverlast en overstromingen zijn een jaarlijks terugkerend fenomeen in Vlaanderen. De oorzaken zijn divers, maar de klimaatverandering zit er in elk geval voor iets tussen. Onze winters zijn een pak

Jean Berlamont

natter dan vroeger doordat er meer neerslag valt gedurende langere periodes. De zomers zijn net droger – denk maar aan de voorbije lente en zomer: er valt dan minder neerslag, maar de buien zijn veel feller dan vroeger. Toch is de klimaatverandering niet de enige boosdoener, zegt **Jean Berlamont**, professor

waterbouwkunde aan de KU Leuven. Want problemen met waterlopen vinden meestal hun oorzaak op het land.

Water slimmer opvangen

“De wateroverlast waar we mee kampen is onlosmakelijk verbonden met de ruimtelijke ordening in Vlaanderen. Hoe

meer we bouwen, hoe groter het aandeel verharde oppervlakte wordt. De neerslag krijgt daardoor de kans niet meer om in de ondergrond te dringen en stroomt regelrecht naar de grachten, beken, waterlopen en waterwegen. Die kunnen het water niet meer slikken

en treden buiten hun oevers. Er is op grote schaal nood aan maatregelen die ervoor zorgen dat het water wordt opgevangen waar het valt”, zegt Jean Berlamont.

Om ons te wapenen tegen de overstromingsrisico's van een veranderend klimaat, moeten we komaf maken met foute denkbeelden uit het verleden, meent **Patrick Willems**, ook professor waterbouwkunde aan de KU Leuven. “Vroeger dacht men dat overstromingsgevaar kon gekeerd worden door regenwater snel af te voeren langs ‘gekanaliseerde’ rivieren. Wel, integendeel. Het zorgde voor een problematisch snelle toestroom van water in gebieden meer stroomafwaarts en gaf meermaals aanleiding tot overstromingen. Bovendien kon de natuur zo haar grondwaterreserve, nodig voor droge periodes, niet aanvullen. Het gevolg: overstromingen in de winter en droogte in de zomer.”

Patrick Willems

Wim Van Gils

Natuurlijk recept

Nu onze seizoenen extremer worden, kiezen we er volgens Willems best voor om regenwater en water van overstromingen zo goed mogelijk vast te houden in natuurlijke buffergebieden, die het regenwater als een spons opzuigen. Dat gebeurt het liefst zo dicht mogelijk bij de bron van een rivier. “Een uitstekend voorbeeld is het project dat het Sigmoplan realiseert in de Demervallei (zie pagina 32-36). Van Werchter tot Diest laat men de rivier als vanouds kronkelen door tientallen afgesneden rivierbochten opnieuw aan te sluiten. De bochten werken bufferend: de rivier kan extra water opvangen, dat bovendien trager wordt afgevoerd. Dat helpt het lage grondwaterpeil van de vallei stijgen.”

“We moeten weg van de klassieke methode om water af te voeren”, beaamt **Wim Van Gils** van Natuurpunt. “Waterafvoer moet de laatste stap in de cascade zijn, voorafgegaan door allerlei maatregelen om water vast te

houden en te bergen.” Niet voor niets is ‘water vasthouden’ prioriteit nummer één in de meertrapsstrategie die het Vlaamse waterbeleid toepast.

Van Gils: “Veel steden zijn bovendien bezig met groenblauwe netwerken, het verweven van natuur en waterlopen in hun centra. Groene, open ruimtes helpen water op te slaan, de verdamping ervan zorgt voor verkoeling in warme periodes. En waterlopen opnieuw openleggen in steden is niet enkel goed voor het waterbeheer, ook de vastgoedprijzen pieken op die plekken.”

Zeespiegelstijging

Water bergen, de tweede pijler van de meertrapsstrategie, is in hoofdzaak een taak van de overheid. Overal in Vlaanderen richt de overheid langs de

rivieren overstromingsgebieden en natuurlijke buffers in. "Onze waterlopen hebben geen plaats meer om bij hevige regenval het teveel aan water kwijt te raken", zegt Jean Berlamont. "De enige oplossing is het water opnieuw meer ruimte te geven om te stromen en te overstromen. Overstromingsgebieden zijn een rechtstreekse toepassing van het principe 'ruimte voor water'."

Door de zeespiegelstijging, nog een gevolg van de klimaatverandering, vragen onze getijdenrivieren een

specifieke bescherming. En daar verschijnt het Sigmaplan met zijn gecontroleerde overstromingsgebieden op het toneel. Patrick Willems: "De afgelopen honderd jaar is de zeespiegel met 20 centimeter gestegen langs onze kust. Dat impliceert hogere waterstanden bij springtij en extra maatregelen om onze regio te beschermen tegen superstormen. De prognose is dat de zeespiegel de komende honderd jaar met 20 tot 80 centimeter zal stijgen. Het Sigmaplan houdt rekening met

een stijging van 60 centimeter tussen 2000 en 2100."

Geen verliespost

Net zoals bij de maatregelen rond neerslag, wil het Sigmaplan ook stormvloedwater (zeewater dat opgestuwd wordt door stormwinden) op een meer natuurlijke manier opvangen. 'Werken met de natuur' is het motto van het Sigmaplan, zegt **Lieven Nachtergale**, projectleider Scheldeprogramma bij het Agentschap voor Natuur en Bos: "Het gebruik

Lieven Nachtergale

van ecosystemen om water gecontroleerd op te vangen, is stukken voordeliger dan de klassieke methodes. Kunstmatige waterkeringen en dijken verstoren bijvoorbeeld het natuurlijke watermilieu. In natuurlijke buffers kunnen we grote watervolumes bergen, terwijl de natuur er volop haar gang kan gaan. Op die manier herstellen we waardevolle biodiversiteit, die ons ook nog heel wat extra's oplevert. De overstromingsgebieden

fungeren bijvoorbeeld als natuurlijke waterzuiveringsstations, zeg maar als de longen en de nieren van de Schelde.”

Dat we ruimte vrijhouden om er water te bergen als het nodig is, hoeft helemaal geen verliespost te zijn, beaamt Wim Van Gils. “Het Sigmaplan is een mooi voorbeeld van hoe we in een streek met weinig ruimte als Vlaanderen toch een win-winsituatie kunnen

realiseren. De integrale aanpak, waarbij veiligheid, ecologie en economie in elk van de projectgebieden mooi in elkaar klikken, is intussen het handelsmerk van het Sigmaplan geworden. De methodiek werpt haar vruchten af. Met het Sigmaplan doet Vlaanderen aan vooruitstrevend waterbeheer.”

Door de klimaatverandering komen stormen veel frequenter voor dan vroeger. Ook de voorbije winter stonden de overstromingsgebieden van het Sigmaplan paraat.

“Herfst en winter zijn stormgevoelige periodes. Een paar keer per jaar hebben we prijs”, zegt **Wim Dauwe**, afdelingshoofd bij De Vlaamse Waterweg nv. Dan valt het springtij – een tweewekelijks fenomeen waarbij het verschil tussen hoog- en laagwater het grootst is – uitzonderlijk samen met een noordwesterstorm op de Noordzee. We spreken dan van stormtij.

Sigmagebieden houden storm Dieter in bedwang

Dat was bijvoorbeeld het geval tijdens de grote overstromingen in 1953 en 1976.”

Op donderdag 12 en vrijdag 13 januari 2017 was het weer zover. “Uiteindelijk vielen de waterstanden lager uit dan verwacht. Toch traden dertien van de zestien gecontroleerde overstromingsgebieden in werking. Het overtollige water, dat de rivieren niet de baas konden, werd er tijdelijk opgevangen. Zo werd de druk op de dijken verlicht. Ook het pas afgewerkte overstromingsgebied Zennegat in Battel (Mechelen) bufferde voor de eerste keer water uit de Dijle. De Polders van Kruikebe, Vlaanderens grootste overstromingsgebied, kon zich nog niet bewijzen omdat het water er lokaal net niet hoog genoeg kwam. Hoe meer Sigmagebieden we afwerken, hoe beter Vlaanderen bestand zal zijn tegen overstromingen.”

WE VOELEN DE KLIMAATVERANDERING VANDAAG AL

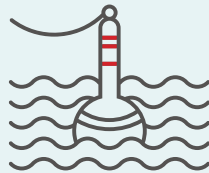
TEMPERATUUR

- Jaargemiddelde **temperatuur +2,4°C** ten opzichte van de pre-industriële periode.
- De **18 warmste jaren** sinds 1833 liggen in de **periode 1989-2014**.
- Aantal **tropische dagen** (warmer dan 30°C) is **verdubbeld** sinds 1968.
- Duidelijk **steeds meer hittegolven** sinds de jaren 1970.

VERDAMPING & NEERSLAG

- **13% meer neerslag** dan in 1833.
- Een **kwart meer verdamping** dan eind jaren 1970.
- Een **verdubbeling** van het aantal dagen met **zware neerslag** sinds begin jaren 1950.

ZEEWATER

- Een **stijging** van het **zeeniveau** in Oostende met 18,5 cm t.o.v. 1927.
- Sinds 1927 is het **zeewater** aan de Belgische Kust gemiddeld **3,5°C warmer** geworden.

Vlaanderen en Nederland ontwikkelden samen de methode van 'slim storten', waarbij baggerspecie gebruikt wordt om ecologisch waardevolle zandbanken te vergroten.

Hoe wapent Nederland zich tegen overstromingen?

Vlaanderen wordt bedreigd door overstromingen van de Schelde en haar zijrivieren. In Nederland is de uitdaging nog van een andere orde: zowat de helft van het land ligt onder de zeespiegel. De harde zeeweringen van het Deltaplan uit de jaren 50 zijn ook vandaag nog onontbeerlijk. Maar net zoals Vlaanderen investeert Nederland nu ook in meer ruimte voor de rivier, ook aan de Schelde.

Vlaanderen beschermt zich tegen het stijgende water van de Schelde met het Sigmapijn. Nederland heeft een gelijkaardig omvangrijk uitvoeringsprogramma: het Deltaprogramma. Dat is een vervolgtraject van het Deltaplan dat na de watersnoodramp van 1953 werd opgesteld. **Simon Brasser**, programmamanager Zuidwestelijke Delta: "Een herziening was nodig, want de klimaatverandering speelt ook ons parten. Daarom wil de Nederlandse overheid op drie terreinen actie ondernemen. Ze wil de waterveiligheid verbeteren, de zoetwatervoorziening voor landbouw en natuur regelen,

en de ruimtelijke inrichting klimaatbestendiger maken."

Leidraad voor ruimtegebruik

In het geactualiseerde Deltaprogramma (2017) drukt de Nederlandse overheid de ambitie uit om Nederland tegen 2050 waterrobuust en klimaatbestendig te maken. Met een vergrootglas zullen waterwegbeheerder Rijkswaterstaat, de lokale waterschappen (die verantwoordelijk zijn voor de waterhuishouding in hun regio) en tal van andere organisaties de komende jaren de kwetsbaarheden van alle Nederlandse gemeenten in kaart brengen, of het nu

om overstromingsgevaar, waterhuishouding, droogte of ruimtelijke inrichting gaat. Daarnaast voert het programma specifieke ingrepen uit, zoals waterkeringen versterken en verhogen. Ook werkt men aan een duurzamer systeem voor het gebruik van zoet water voor landbouw, natuur, industrie en drinkwater.

Net als het Sigmapijn heeft het Deltaprogramma een transformatie doorgemaakt: van louter een overstromingsplan naar een leidraad voor integraal ruimtegebruik. De enige manier om de extreme weersomstandigheden in de 21ste eeuw op te vangen, luidt het.

Veilig uitwaaien op de Sigmadijken

Niet enkel gecontroleerde overstromingsgebieden, maar ook het verhogen of verstevigen van dijken behoort tot de veiligheidsmaatregelen van het Sigmaplan. In totaal omvat het Sigmaplan zo'n 645 kilometer dijkwerken om stormvloed te trotseren.

Veel Sigmadijken vervullen niet enkel een veiligheidsfunctie, je kunt er ook heerlijk op wandelen of fietsen. Daarom sluiten we ze naadloos aan op de wandel- en fietspaden in de streek. Vanaf de Sigmadijk in Blokkersdijk, bijvoorbeeld, kun je heerlijk rustig vogels spotten. De dijkwerken tussen Fort Lillo en Fort Sint-Filips zullen de Antwerpse haven niet alleen beschermen tegen toekomstige hoge waterstanden op de Schelde,

maar creëren ook een mooie fietsverbinding tussen het centrum van de stad Antwerpen en Lillo. Bovendien gaan de werken vaak verder dan het bouwen van een dijk alleen.

Antwerpse fortengordel

In het najaar van 2017 starten de werken aan de dijk tussen de Antwerpse forten van Lillo en Sint-Filips. Over een lengte van 8 kilometer vrijwaren we de bedrijventerreinen aan de Scheldelaan van wateroverlast. Daarvoor sloten

we een overeenkomst met het Havenbedrijf Antwerpen. Het traject is opgesplitst in vier zones, waar we de dijk telkens 3 meter hoger maken, tot de veilige Sigmahoogte. In verschillende zones voorzien we een extraatje; we bouwen dus niet zomaar een dijk. Starten doen we in zone 4, naast het Fort van Lillo en het ontpolderde gebied Potpolder Lillo.

In alle zones willen we waar mogelijk extra slikken en schorren creëren. In zone 4

Vanaf de Potpolder van Lillo (onder Fort Lillo, waar de Schelde een bocht maakt) wordt de dijk zuidwaarts verhoogd, tot een veilige Sigmahoogte.

kan die getijdennatuur zich ontwikkelen in de ontpoldering die we daar aanleggen. Ter hoogte van zone 2 lopen verschillende pijpleidingen van oliemaatschappijen langs de rivier, die het onmogelijk maken om de dijk daar te verhogen. Daarom kiezen we voor een vaste waterkeringsmuur, die verhoogde waterpeilen kan tegenhouden. Met die oplossing kan het Havenbedrijf Antwerpen ook nog steeds de capaciteit van de leidingenstrook vergroten. In zone 1 realiseren we samen met het Agentschap voor Natuur en Bos een zone voor slikken en schorren, ten noorden van Fort Sint-Filips. De zwaar vervuilde site van het fort moet wel eerst grondig gesaneerd worden. Die schoonmaakoperatie gebeurt in samenspraak met het Havenbedrijf. Daarna reconstrueren we als eerbetoon de contouren van de 16de- en 19de-eeuwse forten.

Eerder verhoogden en verstevigden we ook al de dijk tussen het Noordkasteel en Fort Sint-Filips, over een lengte van 4,4 kilometer. Dat gebeurde tussen 2011 en 2013. De nieuwe werken sluiten daar naadloos op aan.

Versmalde Sigmadijk in Blokkersdijk

Het Scheldekaaienproject op de Antwerpse rechteroever is

een van de paradepaardjes van het Sigmaplan. Maar ook op de linkeroever staan er in de toekomst heel wat dijkwerken gepland. Enkele daarvan zijn al van start gegaan, waaronder de werken in Blokkersdijk. Daar verhoogden we de bestaande dijk met 2,5 meter. Voortaan bevindt de dijk zich dus op veilige Sigmahoogte en kan hij het opgestuwde Scheldewater tegenhouden als dat nodig is. Bij de aanleg van de Sigmadijk stonden de ingenieurs van De Vlaamse Waterweg nv voor een uitdaging. **Roel Notelé**, projectingenieur voor Blokkersdijk: "Voor de aanleg van de Sigmadijk gebruikten we zand uit de vlakte ten oosten van de waterplas die midden in het gebied ligt. Door daar zand weg te graven, breidden we de moerasige oeverzone uit, een ideaal broedgebied voor riet- en moerasvogels."

Maar de waterplas en de vogels zorgden ook voor een uitdaging. "Ter hoogte van de waterplas konden we de Scheldedijk op Sigmahoogte niet zomaar doortrekken. Dan zou de dijk immers in de waterplas en de oever komen te liggen. Daarom is de Sigmadijk ter hoogte van de waterplas minder breed en ook iets lager. Om te verhinderen dat het Scheldewater over de dijk stroomt, bouwden

we boven op de dijk een damwand. Dijk en damwand samen zijn een perfecte waterkering. Als leuk extraatje plaatsten we tegenover de damwand ook een vogelkijkwand. Zo kun je de watervogels komen bekijken zonder ze op te schrikken", zegt Notelé.

VELE HANDEN MAKEN EEN PRACHTIG SCHELDELAND

Heb jij het kasteel van Wissekerke al bezocht? De waterbus genomen op de Schelde? En ken je alle troeven van de Kalkense Meersen?

De Schelderegio tussen Gent en Antwerpen biedt voor elk wat wils. Onder de noemer Schelde Sterk Merk zetten meer dan dertig partners, onder wie De Vlaamse Waterweg nv en het Agentschap voor Natuur en Bos, zich in om je te blijven verrassen.

Op kastelenjacht

Langs de Schelde zie je her en der prachtige kastelen. Het Antwerpse Steen en het Gravensteen in Gent ken je vast al. Het project 'Van Steen tot Steen langs de Schelde' wil ook de kastelen van Bornem, Laarne en Wissekerke (in Bazel, deelgemeente van Kruibeke) in de kijker zetten en openstellen voor het publiek. Daarvoor kende Vlaams minister van Toerisme Ben Weyts een subsidie van 4.388.000 euro toe.

Vanaf 2021 kun je de drie kastelen komen bezoeken. Het kasteel van Laarne ligt op een boogscheut van de Kalkense Meersen. De kastelen van Bornem en Wissekerke grenzen aan de Sigmagebieden Cluster Bornem en Polders van Kruibeke. Elk kasteel krijgt een extra attractie, zoals een belevingsparcours of een rondleiding met een augmented-realitybril. Zo krijgt jouw ontdekkingstocht door de Scheldevallei een extra dimensie.

Bus zonder wielen

Een tripje met de waterbus tussen Hemiksem en Antwerpen: sinds deze zomer is het vaste prik voor heel wat dagjesmensen en pendelaars die in hartje Antwerpen werken. Zo biedt het Havenbedrijf een comfortabele vorm van openbaar vervoer, over de mooiste snelweg van ons land. Via een tussenstop in Kruibeke beland je vlot in de Polders van Kruibeke.

Meer info en tarieven:
www.dewaterbus.be

Op je wenken bediend

De Kalkense Meersen strekken zich uit van Berlare tot Wetteren. Vogelspotters kijken er hun ogen uit, en het vlonderpad door het natte landschap van Bergenmeersen weet heel wat wandelaars te bekoren. Schelde Sterk Merk wil het bezoekers hier nog meer naar hun zin maken. Daarom gingen de partners op zoek naar de bijzonderste plekjes van het natuurgebied: met water, wondermooie fauna en flora, of cultuurhistorische waarde. Op dit moment stippelen ze wandel- en fietsroutes uit die de belangrijkste toegangspoorten tot het gebied met die hoogtepunten verbinden. Ook nu

al kun je eindeloos wandelen door het groen. Knooppunten zijn Aard (gehucht van Wichelen) en het Riekend Rustpunt in Berlare. Fietsers nemen de Turfputtenroute vanuit Donk (Barlare).

Ook de Durmevallei – van Hamme tot Lokeren – barst van de troeven. Een studie bureau neemt momenteel alle paden en bezienswaardigheden onder de loep om een plan te ontwikkelen dat wandelaars en fietsers op hun wenken bedient.

www.scheldesterkmerk.be

KRUIBEKENAARS FIER OP HUN VEELZIJDIGE OVERSTROMINGSGBIED

“WE HEBBEN ONZE POLDERS TERUG!”

Feest in de Polders!
Eind juni 2017 kolkten de
'watervallen' van Kruibeke
voor het eerst.

Bijna was het zover. In januari 2017 zou het pas afgewerkte overstromingsgebied Polders van Kruikeke zijn debuut maken tijdens storm Dieter, maar het water kwam lokaal net niet hoog genoeg. Wel stond alles en iedereen paraat en bleek het een goede oefening voor toekomstige stormen. Ondertussen is het een en al genieten in de Polders. Nieuwste trekpleister zijn de watervallen aan de getijdensluis, waar de Schelde sinds eind juni twee keer per dag het gebied binnenstroomt.

“Het Sigmaproject Polders van Kruikeke kent een bewogen politieke geschiedenis, maar nu – overstromingsproof en helemaal in het nieuw – kan niemand het succes nog ontkennen”, zo steekt de Kruikeekse burgemeester **Jos Stassen** van wal. “Vroeger hadden sommige inwoners het gevoel dat de Polders hen werden afgepakt, maar dat is verleden tijd.” Integendeel, het Sigmaplan moedigt

“Tot vijf jaar geleden werd er betoogd tegen de Polders, nu glimt iedereen van trots. Ik kon hier alleen maar van dromen”

Jos Stassen

de Sigmagemeenten net aan om na de uitvoering van alle veiligheids- en natuurmaatregelen de recreatieve ontsluiting van het gebied helemaal in handen te nemen.

Bruisende watervallen

Eind juni waren de Polders het decor voor een groot volksfeest. Voor de eerste keer stroomde de Schelde de Polders van Kruikeke binnen via de Meiresluis. De bruisende watervallen achter de sluis zijn een visueel extraatje bij de vorming van een uitgestrekt getijdengebied. Twee sluisen laten twee keer per dag een beperkte hoeveelheid Scheldewater in en uit het gebied stromen, waardoor het ritme van het getij wordt nagebootst. Zo ontstaan binnen de dijken gaandeweg slikken, schorren, geulen >

HOOG BEZOEK

Op 25 april 2017 kwam ons koningspaar de Polders van Kruikeke verkennen. Veertig jaar na het bezoek van koning Boudewijn aan rampgebied Ruisbroek (dat in 1976 een verwoestende overstroming meemaakte) en de opstart van het Sigmaplan, maakten koning Filip en koningin Mathilde de balans op van de waterveiligheid in Vlaanderen. Op hun traject door de Polders werden ze door verschillende gelegenheidsgidsen op sleeptouw genomen. Een getuige van de watersnood van 1976 en een lokale Barbiergids beten de spits af, gevolgd door de projectverantwoordelijken van Waterwegen en Zeekanaal NV. Verantwoordelijken van het Agentschap voor Natuur en Bos gingen dieper in op de natuurontwikkeling in het gebied. Ook leden van de lokale natuurvereniging Kruike en enkele natuurouders wandelden mee. Tot slot spraken Filip en Mathilde met een aantal lokale ondernemers, die de Polders een bruisend karakter geven met de verhuur van fietsen, een gastronomisch restaurant ...

en krekens, die van onschatbare waarde zijn voor planten en dieren.

Polders in the picture

Om de Polders van Kruibeke op de kaart te zetten, investeert de gemeente graag in de marketing voor het gebied.

“We pakken uit met het gratis toeristisch magazine *Uit in Kruibeke*, met als slagzin: ‘Kruibeke, een ontmoeting van natuur en cultuur tussen kastelen en polders’. Daarin maak je op een luchtige manier kennis met alle toppers uit de streek. Daarnaast gaan we de toeristische dienst

uitbreiden. De volgende stap is de ontwikkeling van een aparte toeristische website. Een meerwaarde voor zowel Kruibekenaars als toeristen”, vertelt een trotse burgemeester.

Storm Dieter druipt af

Kruibeke is zowat de poortwachter voor overstromingen door stormtij op de Noordzee. Het afgewerkte overstromingsgebied maakt dat Vlaanderen vanaf dit jaar vijf keer beter beschermd is tegen wateroverlast van de Schelde. Toen Storm Dieter over het

land raasde, keek iedereen vol spanning naar Kruibeke. De vuurdoop zal echter voor later zijn. “Dit was een uitstekende oefening”, meent Jos Stassen. “We waren tot in de puntjes voorbereid. Het noodplan, opgesteld met politie, brandweer, de technische diensten en De Vlaamse Waterweg nv, wordt overigens voortdurend bijgewerkt. Ook krijgen de hulpdiensten opleidingen die aangepast zijn aan de nieuwe situatie in de Polders. Als het overmorgen stormtij is, treedt heel de keten in een paar uur tijd in werking.”

Nieuwe zone voor hengelaars

De Rupelmondse Kreek was vroeger een allegaartje van vakantiehuisjes en hengelplaatsen. Die moesten noodgedwongen wijken

voor de aanleg van het gecontroleerde overstromingsgebied. “Met Europese steun maakten stenen en houten oeververstevigingen plaats voor glooiende oevers. De gedroomde habitat voor waterplanten en tal van vogels en vissen”, aldus **Veerle Campens**, projectcoördinator van het LIFE+-project Scalluvia. “Omdat de kreek een belangrijke recreatieve functie heeft en mensen dichterbij de natuur brengt, wilden we

de mogelijkheid om te hengelen behouden. Met de betrokken partners bakenden we daarvoor een zone af. Dat deden we overigens ook aan de vijver van het Kortbroek en aan de Bazelse Kreek.”

“Buiten het gecontroleerde overstromingsgebied zullen we de gracht langs de ringdijk (die overtollig regen- en oppervlaktewater opvangt) op verschillende plaatsen verbreden voor hengelaars. Vanaf eind 2017 kunnen ze er hengelen”, vervolgt **Stefaan Nollet** van De Vlaamse Waterweg nv.

[www.scalluvia.eu/voor-vissers-met-
een-visverlof](http://www.scalluvia.eu/voor-vissers-met-
een-visverlof)

NETE EN KLEINE NETE

Netes worden veilig vogelparadijs

De vallei van de Nete en de Kleine Nete kent al gecontroleerde overstromingsgebieden sinds de jaren 80. Daar bouwt het Sigmaproject Nete en Kleine Nete op verder.

Tussen de Nete en het Netekanaal ontpolderen we het gebied Anderstadt 1. Zo krijgt de Nete meer ruimte om te stromen. Op het ritme van het getij ontstaan hier slikken en schorren. Steltlopers zullen er lekkere hapjes vinden, en voor vissen is het een ideale paai- en kraamplaats. Ten zuidwesten van de stad Lier leggen we wetlands aan, met open water en riet. Wetlands werken als een natuurlijke spons en houden regenwater lange tijd vast. Ze zijn bovendien het favoriete terrein van riet- en moerasvogels als het porseleinhoen, de roerdomp en de kleine karekiet. De eerste nieuwe werken in de zone Beneden-Nete, ter hoogte van Lier en Duffel, starten ten vroegste in het najaar van 2018.

Wal-Zwijn krijgt ringdijk met gerecycleerd zand

Een nieuw overstromingsgebied, meer dan 200 hectare groot, zal de omgeving van Hamme in de toekomst beter beschermen tegen wateroverlast. In 2016 gingen de werken in Wal-Zwijn van start.

Projectingenieur van De Vlaamse Waterweg nv **Sander Belmans**: "De omgeving van Hamme, aan de oevers van de Schelde, had in het verleden te kampen met wateroverlast. De natuurlijke overstromingsgebieden die het overtollige water vroeger opvingen, verdwenen in de loop der tijd. Het

Sigma plan zal opnieuw zorgen voor een natuurlijke, veilige regio."

Vindingrijke veiligheid

De veiligheid in Hamme en omstreken komt op een vindingrijke manier tot stand, via een samenspel van twee aangrenzende overstromingsgebieden. "Bij extreem hoge waterstanden loopt

eerst Wal-Zwijn onder water en pas daarna Vlassenbroek, dat iets verderop in Dendermonde ligt.”

Het Sigmagebied Wal-Zwijn omvat vier deelgebieden. Grote Wal, Kleine Wal en Zwijn zullen binnen enkele jaren samen een groot overstromingsgebied vormen dat bij stormtij overtollig water uit de Schelde opvangt. De natte riviernatuur kan er volop haar gang gaan. Een vierde deelgebied, Groot Schoor, palend aan Grote Wal, wordt ontpolderd. Door de volledige dijk af te graven, krijgt het water vrij spel in het gebied en kan de typische zoetwatergetijdennatuur zich ontwikkelen.

Hergebruik van zand

Enkele keren per jaar treft stormtij de Schelde. Het water zal dan over de overlooppdijk het gecontroleerde overstromingsgebied

“Het Sigmagebied herstelt de natuurlijke overstromingsgebieden die hier in de loop der tijd verdwenen”

Sander Belmans

binnenstromen. Een stevige ringdijk aan de rand van het gebied zorgt ervoor dat het water niet in de omliggende gebieden terecht komt. In het najaar van 2016 zijn de werken aan die ringdijk van start gegaan.

Bijzonder is het duurzame karakter van de werken, vertelt Sander Belmans: “Na de voorbereidende werken zijn we nu bezig met de bouw van de ringdijk. In het gebied ligt al zo’n 220.000 m³ zand opgeslagen, afkomstig van baggerwerken uit de Durme. Dat zand hergebruiken we als bouwstof voor de kern van de nieuwe ringdijk. We vullen het aan met nog eens 220.000 m³ zand en klei die we lokaal afgraven. Door recyclage toe te passen, gaan we niet alleen spaarzaam om met grondstoffen. We vermijden ook dat zwaarbeladen vrachtwagens door de omliggende dorpen en gemeentes rijden. Over een lengte van 1700 meter is de basis van de dijk al gelegd.”

De werken aan de ringdijk zullen vermoedelijk in de loop van 2019 of 2020 afgerond zijn. Wat later volgt de bouw van de uitwateringssluizen (die opgevangen rivierwater bij laagtij opnieuw het gebied uit laten stromen) en de aanleg van de overlooppdijk.

GROOTSCHEEPSE LEIDINGWERKEN VLASSEN BROEK

Iets verder van Wal-Zwijn bevindt zich het Sigmagebied Vlassenbroek. Vlak bij het idyllische dorpje Vlassenbroek richten we een gecontroleerd overstromingsgebied van 240 hectare in. Dat moet de regio van Dendermonde beschermen tegen wateroverlast en de kwetsbare riviernatuur opnieuw zuurstof geven. Hoe de werken vorderen? De compartimenteringsdijk, die het gebied in twee deelt, en de ringdijk in het noordwesten zijn grotendeels afgewerkt. Ook kreeg het pompgebied aan Broekkant in 2016 een upgrade. Eind juli 2017 werd de ondergrondse gasleiding van de Franse gasproducent Air Liquide verplaatst van de rechter- naar de linkeroever van de Schelde. Een hele klus! Zulke leidingen moeten altijd bereikbaar zijn voor onderhoud. Omdat deze leiding op de plaats liep waar het overstromingsgebied zal komen, moest hij dus verlegd worden.

Antwerpse Scheldekaaien: drie ijzers in het vuur

In samenwerking met de stad Antwerpen geeft De Vlaamse Waterweg nv de Antwerpse Scheldekaaien een ingrijpende opknapbeurt. Het doel: Antwerpen beter beschermen tegen overstromingen en van de kaaien opnieuw een trekpleister maken. In eerste instantie pakken we de onstabiele kaaimuren aan. Welke ijzers liggen er in het vuur?

In de zone Nieuw Zuid vervangen we de historische kaaimuur door een nieuwe, stabielere constructie.

Nieuw Zuid

De zone aan de Ledeganckkaai, ter hoogte van de woonwijk Nieuw Zuid, is een buitenbeentje: het is de enige van de zeven kaaizones van het Scheldekaaienproject waar de historische kaaimuur niet meer in aanmerking komt voor renovatie. De muur voldoet niet meer aan de huidige stabiliteitsnormen. De oplossing? De oude muur vervangen door een nieuwe constructie, opgebouwd rond een stalen geraamte. Daarvoor breken we eerst de 700 meter lange oude kaaimuur af. Met de nieuwe muur die we daarna optrekken, krijgen de kaaien van Nieuw Zuid hun vertrouwde uitzicht terug. We plaatsen betonnen panelen, afgietsels van de oorspronkelijke muur, aan het geraamte. Een deel van de voorkant van de muur reconstrueren we met gerecupereerde blauwe steen. Replica's van de oorspronkelijke bolders maken de muur af.

Recente werken

In één zone zijn de werken al volledig afgerond. In het voorjaar van 2017 gebruikten we opnieuw springstoffen om de kaaimuur af te breken in twee andere zones van 125 en 150 meter lang. De afbraak verliep naar wens. Op beide locaties trokken we in de zomer van 2017 het stalen geraamte op. Vanaf begin 2018 brengen we ook daar de authentieke bekleding opnieuw aan.

Vooruitblik

Tegen 2020 willen we klaar zijn met de heropbouw van de kaaimuren van Nieuw Zuid. Vervolgens werken we samen met de stad Antwerpen een geïntegreerd project uit voor de herinrichting van de kaaizone en de verhoging van de waterkering. Zo beschermen we Antwerpen ook in de toekomst tegen de hoge waterstanden van de Schelde.

Droogdokkenpark

Met het Droogdokkenpark krijgt het haveneiland tussen de Kattendijksluis en de Royerssluis een bijzondere herbestemming. Het gebied kleurt opvallend groen. Hier komt niet alleen een grootstedelijk park, met onder meer een nieuw maritiem museum van de stad, de Antwerpenaren krijgen er ook een gedroomde uitwaaiplaats bij. Aan de waterlijn trekken we een nieuwe, verhoogde dijk op, omzoomd met een oever van slikken en schorren.

In het park zelf komt er een avontuurlijke speelzone en ook een amfitheater voor kleine evenementen. Aan de Kattendijksluis mondt het park straks uit in een fraai zeshoekig uitkijkpunt, de Belvédère.

Recente werken

Dit voorjaar zijn we gestart met de aanleg van de Belvédère, een verhoogd, zeshoekig platform aan de Schelde. In september begonnen we met de bouw van vier nieuwe kaaimuren die

het fundament vormen van dat platform. Later dit jaar zal het stadsbestuur boven op het uitkijkpunt een grasperk aanleggen met veel bomen en een wandelpad.

Vooruitblik

Om de havenactiviteiten niet te storen, gebeurt de ontwikkeling van het Droogdokkenpark in fasen. Het park zal ten vroegste in 2026 volledig klaar zijn.

Sint-Andries en Het Zuid

Op de kaaien van Sint-Andries en Het Zuid, tussen Nieuw Zuid en het Zuiderterras, passen we een 'zachte renovatie' toe. De 19de-eeuwse kaaimuur blijft hier overeind, maar wordt wel ingrijpend gestabiliseerd, verstevigd en vernieuwd. Zo plaatsen we een diepwand achter de oude muur, vastgemaakt met honderden grondankers. Die wand vangt de intense krachtwerking van de Schelde en van het grondwater op de muur op. Ook een imposant in- en uitwateringsgewelf tussen de nieuwe diepwand en de oude kaaimuur, aan de waterkant, neemt heel wat druk van de ketel. Die holle ruimte, met zijn 7 meter zo

breed als de Waaslandtunnel, zorgt bij om het even welke waterstand voor een gelijke waterdruk aan zowel de voor- als de achterzijde van de muur. Om het fundament van het bouwwerk te verstevigen, lossen we zware asfaltmatten aan de voet van de muur, boven op een dikke laag steenbestorting.

Recente werken

In een eerste kaaistrook tussen de Namenstraat en de Zuiderluis was de muur opnieuw stabiel in december 2016. Sinds februari 2017 zijn we aan de slag in een tweede zone, waar we dezelfde methode toepassen. Ook de waterkering verhogen we.

Eind augustus 2017 staken we samen met de stad Antwerpen van wal in de allereerste zone. Daar trekken we het eerste gedeelte van een groene dijk op, die zich over de hele lengte van deze zone zal uitstrekken.

Vooruitblik

Tegen 2020 moet de volledige kaaizone van Sint-Andries en Het Zuid gestabiliseerd zijn, gelijktijdig met Nieuw Zuid. In de groene dijk integreren we op een slimme en fraaie manier een waterkering die we 90 centimeter hoger maken dan de muur die er nu staat. Die nieuwe waterkering zal de stad ook in de toekomst bij stormtij beschermen.

DORENT

Puur natuur

Tussen Zemst en Vilvoorde vind je het charmante Dorent: een van de kleinste Sigmaprojecten, aan de 'nieuwe' gekanaliseerde Zenne. Door gerichte maatregelen vinden zeldzame pimperlgraslanden en de bedreigde kamsalamander hier een onderkomen. Voor die laatste, ook bekend als het 'waterdraakje', leggen we een tiental poelen aan. Ook kikkers en salamanders zullen daarvan profiteren. Dorent is een 'puur natuur'-project. Maatregelen voor bescherming tegen overstromingen worden verder stroomafwaarts uitgevoerd in het Sigmaproject Dijlemonding, aan het knooppunt van de Zenne, de Rupel en de Dijle (zie pagina 42-43).

VISMIGRATIEKNELPUNTEN IN DE KALKENSE MEERSEN ZO GOED ALS OPGELOST

DE TERUG- KEER VAN ONZE VISSSEN

Het Sigmaplan helpt om knelpunten voor vismigratie aan te pakken. Aangepaste sluisen en innovatieve vistrappen geven vissen weer meer bewegingsruimte. In het uitgestrekte natuurgebied Kalkense Meersen (Laarne, Wetteren, Wichelen en Berlare) keren oude bekenden terug naar waterlopen waar ze in geen tijden geweest zijn.

Veel vissoorten blijven niet op dezelfde plaats, hun paaien en opgroeigebied ligt mijlenver uit elkaar. In alle Sigmagebieden wordt daarom aandacht aan vismigratie besteed. Het natuurgebied Kalkense Meersen is dooraderd met waterlopen die aansluiten op de Schelde of de lokale Kalkenvaart. De sluisen die hier vóór het

Sigmaplan voor uitwatering moesten zorgen, waren al een hele tijd versleten en verstopt. Daarom werd al het water via de Kalkenvaart verzameld en met een pompgemaal naar de Schelde gepompt. Maar vissen kunnen niet langs dat pompgemaal passeren. Een enorm gebied – van de E17 in het noorden tot Gent in het westen – bleef voor vissen ontoegankelijk.

ONTHAALPLAN VOOR KALKENSE MEERSEN EN DONKMEER

Een nieuwe onthaalvisie slaat de brug tussen de Kalkense Meersen en het Donkmeer. De visie voorziet in een netwerk van onthaalpunten rond Wetteren, Schellebelle, Kalken en het Donkmeer. De Vlaamse Waterweg nv legde tussen Aard en Wetteren op de linkeroever een gloednieuwe weg aan en op de rechteroever een fietspad tussen Wetteren en Schellebelle. Na de heraanleg van het pleintje in Aard zal een nieuwe fiets- en voetgangersbrug in Wetteren vanaf volgend jaar de stad met de natuur verbinden. In Wichelen komt er een Scheldeboulevard. De onthaalpunten zullen deel uitmaken van het Rivierpark Scheldevallei, dat de (Sigma)natuur en de open ruimte tussen Gent en Antwerpen met elkaar verbindt.

Het onthaalplan werd opgemaakt in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij, het Agentschap voor Natuur en Bos en de gemeente Berlare. Het Regionaal Landschap begeleidt alles. De partners zijn de gemeente Berlare, Wetteren, Laarne en Wichelen. Voor de uitvoering werven de vier gemeenten samen met de provincie Oost-Vlaanderen en Schelde Sterk Merk/Regionaal Landschap Schelde-Durme een deeltijdse projectcoördinator aan.

Weer vispassage in de Bellebeek

Het Agentschap voor Natuur en Bos en De Vlaamse Waterweg nv wilden daar iets aan veranderen. "We pakten in het natuurgebied verschillende vismigratieknelpunten aan", zegt projectleider **Dominiek Decleyre van het Agentschap voor Natuur en Bos**. "In het voorjaar van 2014 bouwde De Vlaamse Waterweg nv twee vistrappen: eentje tussen de Schelde en het rietatol in het Sigmagebied Paardeweide en eentje in Kalken tussen de regenwatergracht en de Kalkenvaart. En in februari 2017 trad een visvriendelijke uitwateringsconstructie aan de monding van de Bellebeek in de Schelde in werking. Naast een nieuwe sluis werden er ook vistrappen in de beek aangelegd. Omdat de Bellebeek verbonden is met alle andere waterlopen in de Kalkense Meersen, is het vismigratieprobleem in dit gebied in feite opgelost, al is het aantal vissen dat hier rondzwemt nog wat bescheiden. Daarom rest er nog één belangrijke constructie om het vismigratieprobleem in de Kalkense Meersen helemaal uit de wereld te helpen: de bouw

"Vanaf 2018 werken we het laatste knelpunt voor vissen in de Kalkense Meersen weg"

Dominiek Decleyre

van een grote vistrap aan de Oude Schelde. Die werken starten vermoedelijk in 2018."

Vissen tellen

Hoeveel en welke vissen de vistrappen voorbijzwemmen, wordt nauwgezet opgevolgd. Dominiek Decleyre: "Het monitoren van passerende soorten levert belangrijke informatie op. In Paardeweide gebeurt dat bijvoorbeeld door vrijwilligers van vzw Durme. Zij checken maandelijks met fuiken hoeveel vissen via de inlaatsluis vanuit de Schelde naar het rietatol van 30 hectare zwemmen. Dat zou op termijn ook in de Bellebeek kunnen. Tal van 'nieuwe' soorten doken de voorbije maanden, na jaren afwezigheid, opnieuw op: de fint bijvoorbeeld, en de zeebaars. Met de nieuwe vistrap mikken we ook op de terugkeer van bot, snoek, stekelbaars en karper."

Meer uitleg over de werking van vistrappen:
www.sigmaplan.be/nl/verhalen/vissen-nemen-de-trap/

BOVENDIJLE

NATTE BEEMDEN

De ruime omgeving van Bonheiden en Haacht zal binnenkort droog blijven door de aanleg van twee overstromingsgebieden in Rijmenam en Hollaken-Hoogdonk, samen goed voor 130 hectare aan waterbuffering. In het midden ligt het project Pikhaken, een gebied van 30 hectare dat we omtoveren tot natte beemden of weilanden. Daarmee rollen we de looper uit voor rietvogels zoals de blauwborst en voor graslanden vol grote pimpernel en tal van vlinders en amfibieën. In 2016 werden een honderdtal kamsalamanders uitgezet in Pikhakendonk (Boortmeerbeek). De salamanders kwamen van het nabijgelegen Sigmaproject Dijlemonding, waar ze niet konden blijven omdat we in het afgewerkte Zennegat ruimte geven aan de ontwikkeling van slikken en schorren.

GESPOT in de Sigmagebieden

De Sigmagebieden zijn de gedroomde leefomgeving voor heel wat bijzondere dieren en planten. Ontdek welke nieuwe dieren we de voorbije maanden konden spotten.

STATUS:

Zeldzaam in Vlaanderen

KENMERKEN:

Leeft doorgaans in het bos en jaagt zowel op de grond als in de bomen. Wordt vaak verward met de veel courantere steenmarter. Behalve klimmen kunnen boommarters ook bijzonder goed zwemmen.

GESPOT IN:

Durmevallei en Cluster Bornem

BOOMMARTER

STATUS:

Sinds enkele jaren aan een opmars bezig in Vlaanderen

KENMERKEN:

Het grootste knaagdier van Europa. Leeft in en langs het water. De bever verbouwt graag het landschap door in bomen te knagen, kanaaltjes te graven en een burcht en dammen te bouwen. Zo creëert hij nieuwe habitats voor andere dieren.

GESPOT IN:

Durmevallei, Demervallei, Vlassenbroek en Polders van Kruikeke

BEVER

VELDUIL

STATUS:

Zeldzaam in Vlaanderen

KENMERKEN:

Broedt het liefst in open terrein, zoals braakliggende akkers, grasland of moeras. Spot je de velduil in Vlaanderen, dan is hij zo goed als altijd op doortocht. Herkenbaar aan zijn geelbruin verenkleed met vaalwitte buik, en aan zijn felgele ogen en ronde gezichtssluier.

GESPOT IN:

Dijlemonding, Cluster Kalkense Meersen en Polders van Krubekke

STATUS:

Bedreigd in Vlaanderen

KENMERKEN:

Deze fragiele watervogel maakt een opvallend geluid. Hij houdt van moeras en oeverzones en vertoeft het liefst op plekjes waar het waterpeil stabiel is.

GESPOT IN:

Durmevallei en Cluster Kalkense Meersen

PORSELEINHOEN

STATUS:

Vroeger zeldzaam in Vlaanderen, sinds een tiental jaar opnieuw in opmars

KENMERKEN:

Deze vlinder kleurt opvallend bruin, met een schakering van donkere en lichte vlakjes. Onderaan is het dikkopje groenachtig wit. Liefhebber van braakliggende grond en droog grasland.

GESPOT IN:

Cluster Kalkense Meersen

KAASJESKRUIDDIKKOPJE

MINDER OVERSTROMINGEN, MINDER VERDROGING EN
11 KILOMETER MEER WATERPLEZIER

“DEMER WORDT DE SEMOIS VAN VLAANDEREN”

Binnenkort wordt de Demer tussen Diest en Werchter één lang, natuurlijk traject voor watersporters. Dat plan maakt deel uit van een ambitieus project van het Sigmaplan en verschillende Demerpartners. Het doel: een Demer- en Laakvallei waar waterveiligheid, natuur en beleving vooropstaan.

Daar komen ze, twee kleine stipjes op een kronkelende rivier. Van Hasselt tot Nieuwpoort halen twee sportieve dertigers, **Jan Moermans** en **Wim Pyl**, al peddelsurfend afval uit het water. Gemiddeld legden ze 45 kilometer per dag af, precies de afstand van de Demer tussen Diest en Werchter. De Demervallei wordt de komende jaren veiliger, natuurlijker en aantrekkelijker voor recreanten. Minder zwerfvuil en zuiverder water zijn enkele vereisten. Tussen 24 en 28 april 2017 droegen deze twee Tongerse vrienden hun steentje bij.

Wim Pyl: "We houden wel van een uitdaging en wilden die koppelen aan een goed doel dat ons beiden na aan het hart ligt. We zijn allebei fervente watersporters, dus de link met afval in het water was snel gelegd. Iedere dag werd het door ons verzamelde

afval opgehaald. Op de laatste dag stalden we het uit aan zee. Goed voor een afvalberg van liefst 2,5 ton."

Suppen op de Demer

"In de Demervallei wordt er nog niet gepeddelsurft, al heeft deze opkomende sport niet meer accommodatie nodig dan kajakken en kanovaren", aldus Wim Pyl. En laat nu net het opwaarderen van de kano- en kajakvaart een van de doelstellingen van het omvangrijke Demerproject zijn. "Om het water meer overstromingsruimte te geven en de verdroogde natuur natter te maken, sluiten we de oude, afgesneden Demerbochten weer aan op de Demer. Zo wordt de rivier maar liefst 11 kilometer langer. In combinatie met de juiste infrastructuur en signalisatie creëert dat een veilige en pittoreske waterweg voor recreanten van Diest naar Werchter", legt projectleider

Klaas Rykaert van De Vlaamse Waterweg nv uit. Die infrastructuur bestaat uit nieuwe in- en uitstapplaatsen voor kano- en kajakvaart. "Deze zomer legden we kanohellings aan in Zichem en Langdorp. In totaal zullen acht kano- en kajakhellings toegang geven tot een unieke belevingstocht op de 'Semois van Vlaanderen'."

Beschermde bochten

Sommige meanders worden voorbehouden voor natuurontwikkeling en zullen niet toegankelijk zijn. De reden: fauna en flora alle kansen geven. Door tientallen oude meanders opnieuw aan te sluiten en drempels aan te brengen op de rivierbodem, geeft een stijgend grondwaterpeil de natuur een boost. "Die vernatting zorgt rond de bochten voor een herstel van de biodiversiteit", zegt **Bart Van der Aa**, projectleider bij het Agentschap voor Natuur en Bos. "Verwacht je aan open rietmoeras of bloemrijke hooilanden. Daar zullen tal van vogels, amfibieën en libellen van profiteren. Ook de bever, de roerdomp en de kwartelkoning willen we de nodige ruimte en rust gunnen. Om het evenwicht te bewaren tussen natuurontwikkeling en recreatie, maken we nu al afspraken over de toegankelijkheid van meanders."

WELKE MAATREGELEN NEMEN WE IN DE DEMERVALLEI?

Het enorme Sigmaproject Demervallei krijgt vorm in acht deelgebieden. In elk gebied gaan specifieke maatregelen zowel overstromingen als de verdroging tegen, twee fenomenen die de vallei teisteren.

MEANDERS: WATERBERGING EN VERNATTING INEEN

Door 11 kilometer oude rivierbochten weer aan te sluiten, wordt het water afgeremd en geborgen. In droge periodes voeren de meanders het water trager af, met nattere natuur tot gevolg. 's Winters kan het water zowel door de meander stromen als door de oude geul.

BRESSEN VOOR MEER WATEROPVANG

Door op acht plaatsen de dijk door te steken, krijgt de rivier meer overstromingsruimte. Die maatregel passen we alleen toe waar het geen problemen veroorzaakt voor de huizen en bedrijven in de buurt.

DIJKEN BESCHERMEN HET ACHTERLAND

Elders beschermen nieuwe of lichtjes verhoogde dijken het achterland.

HERSTELD WINTERBED BUFFERT WATER

Door het deel van de vallei dat vroeger 's winters onder water stond weer te laten overstromen, vergroot de waterbuffercapaciteit.

DREMPELS TEGEN VERDROGING

Drempels op de rivierbodem, ter hoogte van de aan te sluiten meanders, zorgen ervoor dat het water in de meanders opnieuw gaat stromen. Tegelijk verhoogt in de zomer het waterpeil van de Demer en daardoor gaan ook de grondwaterstanden in de verdroogde natuurgebieden omhoog. In de winter blijft het peil van de rivier nagenoeg hetzelfde.

Nog meer Demerdeugden

De recreatieve mogelijkheden van de Demervallei beperken zich niet tot waterpret. Hieronder een greep uit het aanbod.

Toegangspoorten

In Betekom, Langdorp en Zichem kun je de prachtige vergezichten van de Demervallei bewonderen via de nieuwe Demerpoorten. Ook in Werchter en Diest komt nog zo'n toegangspoort.

Wandelen, fietsen, draven ...

Samen met het aansluiten van de meanders verleggen we de fiets- en wandelweg. De bochten kun je ronden langs onverharde paden. We bouwen voor ruiters en fietsers ook een nieuwe brug over de Demer in Messelbroek, een deelgemeente van Scherpenheuvel-Zichem. Kampeerwagenterreinen, hoevetoerisme en bivakzones staan garant voor een maximale natuurbeleving met een minimale ecologische voetafdruk.

Hengelplekjes

Door de betere waterkwaliteit en de aangesloten bochten kunnen hengelaars heel wat moois aan de haak slaan.

Erfgoedschatten

Schilderachtige stads- en dorpskernen, watermolens, oude trekkerswegen, kastelen en donjons, de vallei biedt een waaier aan mogelijkheden voor cultuurliefhebbers.

SCHOUSELBROEK

Slikken en schorren in zicht

Op het grondgebied van Temse ontwikkelen we langs de Schelde een gecontroleerd overstromingsgebied met een ecologische bonus. Het gebied zal water van de Schelde opvangen bij extreem hoge waterstanden. Bovendien zal via een grote sluis elke dag wat rivierwater binnen- en

buitenstromen op het ritme van eb en vloed. Zo ontstaat een netwerk van slikken en schorren, geulen en krekens, waarin heel wat plant- en diersoorten het naar hun zin zullen hebben. Kortom: adembenemende natuur om te bewonderen vanop de Scheldedijk. Wel nog even geduld, het project is in volle voorbereiding.

De Durmevallei is springlevend

De Durmevallei, die zich uitstrekt van Hamme tot Lokeren, is het decor van belangrijke werkzaamheden. Het zijn ingrepen tegen wateroverlast en voor de ontwikkeling van riviernatuur. Tegelijk proberen we het wandelaars en fietsers naar hun zin te maken. Wat realiseerden we het voorbije jaar? En waar zijn we momenteel aan de slag?

Nieuw pompemaal in Lokeren

Een nieuw pompemaal op de dam in Lokeren beschermt de stad en haar omgeving sinds januari 2016 tegen overstromingen. Bij hevige regen pompt het overtollig water van de Moervaart naar de Durme. Zo stijgt het waterpeil in de Moervaart trager en is er minder kans op wateroverlast.

Beerkaaihuisje in Groot Broek

Aan de rand van het natuurgebied Groot Broek ligt het historische Beerkaaihuisje. Het deed vroeger dienst als pachterswoning en stond al een tijdlang leeg. Binnenkort zullen er kwetsbare jongeren worden opgevangen. De Vlaamse Waterweg nv, LIA vzw en natuurvereniging vzw Durme sloegen daarvoor de handen in elkaar. Enkele jongeren van het jeugdzorgcentrum van LIA vzw gaven het huisje het voorbije jaar al een opknapbeurt. De volledige renovatie zal naar schatting tegen 2019 afgerond zijn. Later zullen de jongeren ook instaan voor het onderhoud van het huisje, en zullen ze natuurliefhebbers ontvangen en helpen bij het natuurbeheer in de omgeving.

Pijpleiding in De Bunt

Van maart tot september 2017 verplaatste de Franse gasproducent Air Liquide een zuurstofleiding in De Bunt. Om veiligheidsredenen loopt de leiding niet langer in maar rond het toekomstige overstromingsgebied in Hamme. Bovendien loopt ze onder de Durme. Ondertussen wordt er ook hard doorgewerkt aan de nieuwe ringdijk van De Bunt. Daarna bouwen we twee in- en uitwateringssluizen, aan de Schelde en de Durme. De sluisen zullen twee keer per dag een beperkte hoeveelheid rivierwater in en uit het gebied laten stromen. Zo wordt De Bunt een slikken- en schorregebied van ruim 85 hectare, dat Hamme beschermt tegen overstromingen.

EUROPA ERKENT BELANG SIGMAGEBIEDEN ALS KLIMAATBUFFER

Onlangs keurde Europa een subsidieaanvraag goed voor het LIFE-project SPARC (Space for Adapting the River Scheldt to Climate Change). SPARC situeert zich op het grondgebied van Dendermonde, Bornem, Hamme, Waasmunster en Temse. Trekker van het project is het Agentschap voor Natuur en Bos, dat samenwerkt met de Vlaamse Waterweg nv, het Regionaal Landschap Schelde-Durme en E.V. Flanders Hydraulics. Met de subsidietoekenning onderstreept Europa het belang van het Sigmaphan om de veerkracht van de natuur tegen de klimaatverandering te verhogen. Binnen SPARC gaat ook heel wat aandacht naar het beleevingsaspect. Bewoners en bezoekers moeten volop kunnen genieten van de Schelde en de Sigmagebieden langs haar oevers.

Werken aan de ringdijk in Klein Broek

In februari 2017 gingen de dijkwerken in Klein Broek van start. Dit gebied geven we terug aan de rivier, zodat ze meer speling krijgt om te stromen. Ecologisch voordeel: de vorming van prachtige slikken en schorren. De werken houden onder andere de bouw van een ringdijk in, die het achterland beschermt tegen het binnenstromende water. Aan de kant van het dorp leggen we een ringgracht en een bufferbekken aan. Daarna slaan we bressen in de oude Durmedijk, waardoor eb en vloed het gebied weer kunnen boetsen.

Koolputtensite weer open

Sinds het najaar van 2017 is de oude Koolputtensite nabij het Sigmagebied Groot Broek opnieuw toegankelijk voor het publiek. Een private partner renoveerde het industriële erfgoed met respect voor het authentieke uitzicht van de gebouwen. Een tentoonstellingsruimte, een bed and breakfast en horecagelegenheid rollen de rode loper uit voor al wie de Durmevallei wil komen verkennen.

Waterpoel in Hagemersen

In Hagemersen vind je al langer vochtige en bloemrijke graslanden, maar de authentieke natte natuur kreeg er onlangs nog een extra duwtje in de rug. Sinds eind september maken we van een bufferbekken aan de plaatselijke Ledebeek een natuurlijke waterpoel met moerasplanten, als trekpleister voor fauna en flora. Zo willen we het porseleinhoen aantrekken, een moerasvogel die al eerder in de omgeving op verkenning kwam.

Welkom in ons infopunt!

Benieuwd naar de Durmevallei en de werken die er aan de gang zijn? Sinds het voorjaar van 2017 kun je terecht in het infopunt aan de Scheldedijk, vlak bij De Bunt in Driegoten (Hamme).

In de interactieve tentoonstellingsruimte maak je uitgebreid kennis met dit Sigmagebied. Je krijgt er ook informatie over het Sigmaplan en de inrichtingswerken. Wil je daarna de vallei te voet, met de fiets of per boot verkennen? Laat je dan op sleeptouw nemen door een van de veertig Durmegidsen.

Het infopunt is te bezoeken na afspraak. Neem contact op met Grenzeloze Schelde vzw via 052 34 25 40 of durme@sigmaplan.be.

VALLEI VAN DE GROTE NETE

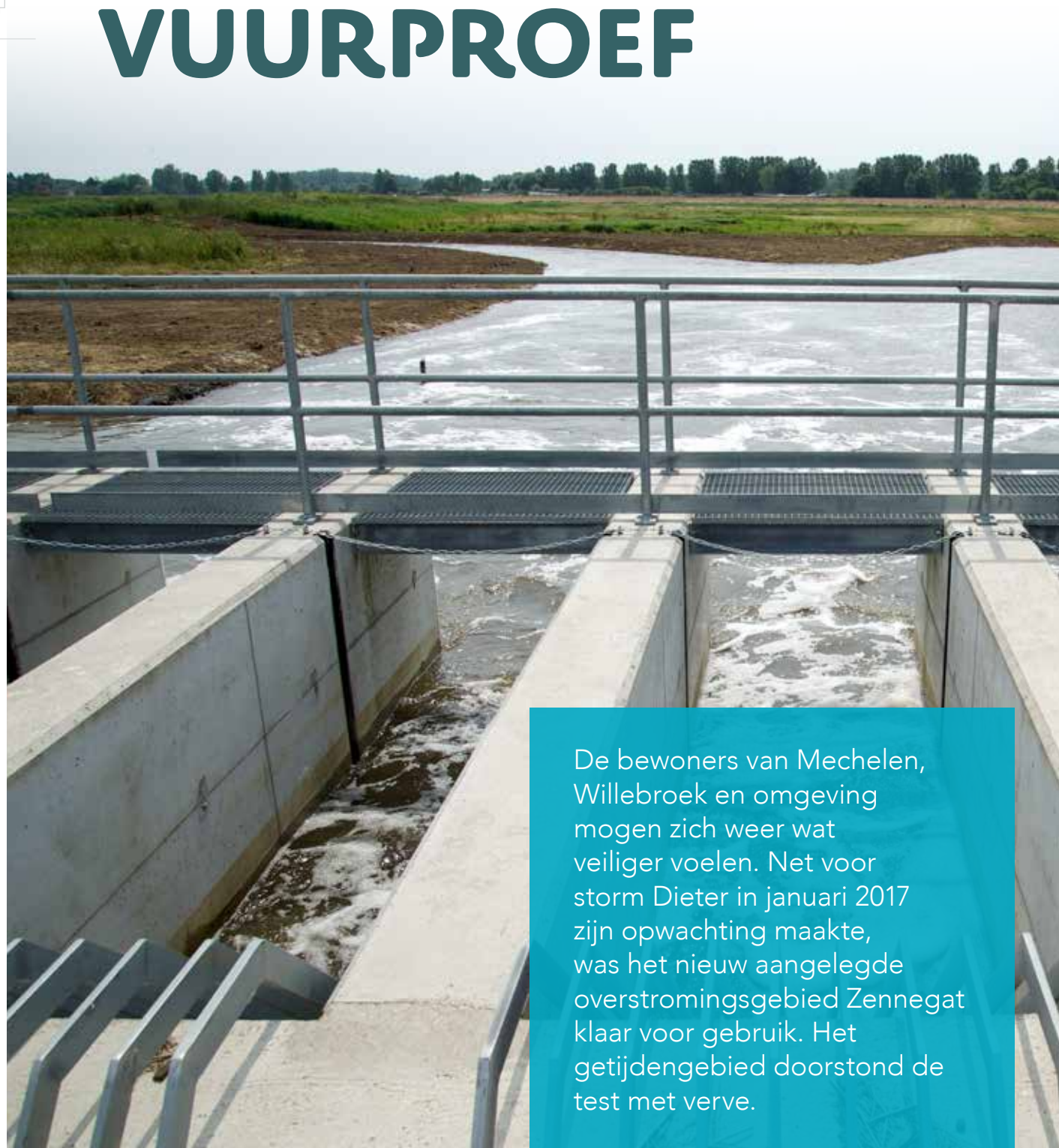
Te veel/te weinig water

Het Sigmaproject Vallei van de Grote Nete is er eentje van uitersten. Het uitgestrekte gebied tussen Nijlen en Geel kampt zowel met overstromingsgevaar als met watertekort. Bij hevig regenweer treedt de rivier buiten haar oevers, terwijl 's zomers verdroging op de loer ligt. Wanneer het waterpeil op de Grote Nete stijgt, is het belangrijk het water te bufferen. Dat doen we door de rivier binnenkort weer overstromingsruimte te geven in natuurlijke waterbuffergebieden. Bovendien herstellen we de winterbedding op bepaalde plaatsen. Dat is het deel van de rivier dat doorgaans in de winter onder water komt te staan. Door drempels in de rivierbedding te leggen, kunnen we het lage grondwaterpeil weer herstellen. In droge periodes verhogen die constructies het lage waterpeil van de rivier én het grondwater.

EERSTE OVERSTROMINGSGBIED DIJLEMONDING WERKT

ZENNEGAT DOORSTAAT VUURPROEF

De bewoners van Mechelen, Willebroek en omgeving mogen zich weer wat veiliger voelen. Net voor storm Dieter in januari 2017 zijn opwachting maakte, was het nieuw aangelegde overstromingsgebied Zennegat klaar voor gebruik. Het getijdengebied doorstond de test met verve.

Zennegat bijt de spits af

Enkele keren per jaar transformeert het Zennegat van een natuurgebied met slikken en schorren tot een ware stormtijslikker. Dat gebeurde voor het eerst in de nacht van woensdag 11 op donderdag 12 januari 2017. **Michiel Derycke** van De Vlaamse Waterweg nv: "Het pas afgewerkte gecontroleerde overstromingsgebied slaagde erin om het hoge water van de Dijle te bufferen. Gedurende

de hele stormtijperiode, van 11 tot en met 14 januari, trad het gebied zelfs meerdere keren in werking."

Natuurrevival

Dankzij een gecombineerde in- en uitwateringsluis verandert het Zennegat langzaam in een waardevol getijdengebied van zoetwaterslikken en -schorren. Sinds eind juni vloeit er twee keer per dag een beetje Dijlewater het gebied in en uit. Het startsein voor de ontwikkeling van

getijdennatuur, vertelt **Koen Deheegher** van het Agentschap voor Natuur en Bos. "In de laaggelegen slikken krioelen slakjes en wormpjes waar vissen, riet- en moerasvogels van smullen. Op de schorren groeit riet of wilgenvloedbos. Via de getijdensluis kunnen ook heel wat vissen het gebied bereiken. Dat betekent meteen ook een feestmaal voor de grote zilverreiger en de blauwe reiger."

Myrtle Verhaeven

Een nog aantrekkelijker rivierenland

Ondanks de verstedelijking telt de regio in en rond Mechelen heel wat waardevolle openruimtegebieden, zoals vallei- en broekgebieden, parken, recreatieve groendomeinen en bossen in de buurt van de stad. Via het strategisch project 'Natuur in en rond Mechelen' worden die gebieden onder één vlag verzameld om hun toeristische en recreatieve potentieel nog beter te verzilveren. De natuurgebieden van Dijlemonding maken prominent deel uit van de groene gordel rond Mechelen.

Myrtle Verhaeven, projectcoördinator van 'Natuur in en rond Mechelen': "Met het strategisch project willen we het

recreatieaanbod onder de aandacht brengen, de toegankelijkheid verbeteren en de missing links in het groene fiets- en wandelnetwerk invullen. Samen met de projectpartners bekijken we ook waar we knelpunten kunnen wegwerken om de verdere versnippering van de open ruimte tegen te gaan. Voor de Sigmagebieden in de omgeving zoeken De Vlaamse Waterweg nv en het Agentschap voor Natuur en Bos mee naar ecologische en recreatieve verbindingen. Het strategisch project staat nog in de kinderschoenen. We zijn gestart op 1 juli 2016 en willen tegen eind 2017 zicht hebben op alle opportuniteiten."

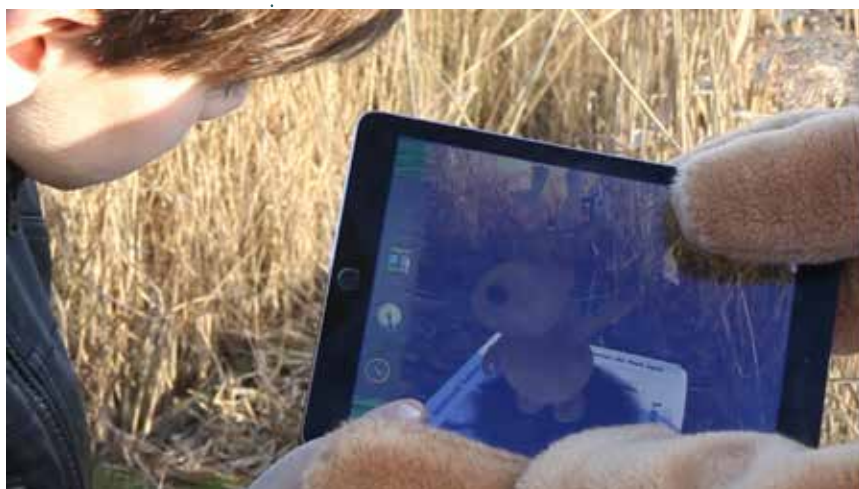
DOEN! in de Sigmagebieden

Met Xavier de Ree op 'st-app'

Xavier de Ree, de knuffelmascotte van de Polders van Kruibeke, gidst je voortaan ook virtueel door de Polders. Verspreid in het gebied vind je zuiltjes die je kunt scannen met je tablet of smartphone. Dan verschijnt Xavier op je scherm, met nuttige tips en weetjes.

Download de app 'Xavier de Ree' in de App Store of via Google Play.

Poort naar vroeger

De historische band tussen polder en dorp opnieuw herstellen in de Polders van Kruibeke. Dat idee verbeeldt het Leuvense kunstenaars- en architectencollectief Gijs Van Vaerenbergh met Arcade, een aaneenschakeling van boogpoorten die zigzag op de ringdijk van het groene overstromingsgebied zijn ingegraven. Het kunstwerk ontstond in samenwerking met de Kruibeekse kunstvereniging 'tj en het Europese LIFE+-project Scalluvia.

Oeverloos bladeren en verkennen

In een nieuw vakantieboek zet Toerisme Scheldeland alle troeven in de kijker die de regio rijk is. Maak onder meer kennis met de riviernatuur en de ontspanningsmogelijkheden rond Schelde, Rupel en Dender. Wat denk je van een bezoek aan de Kalkense Meersen, de uitgestrekte natuur- en overstromingsgebieden in de buurt van Wetteren? Een nuttige uitsmijter in dit boek: twaalf uitgestippelde fiets- en wandelroutes die je uitnodigen om het fraaie Scheldeland te komen verkennen.

Je kunt het vakantieboek gratis bestellen via www.scheldeland.be.

Lespakket 'Scalluvia Jungle'

Wil je je leerlingen laten kennismaken met elzenbroekbossen, een staaltje van Europese topnatuur in de Polders van Kruibeke? Dan hebben we het lespakket 'Scalluvia Jungle' voor je klaar. Het pakket bestaat uit een buitenles en lesblaadjes en is geschikt voor de derde graad van het lager onderwijs.

www.scalluvia.eu/grasduinen-in-kennis-en-natuur

Oeverlopen van Kruibeke tot Temse

Toerisme Oost-Vlaanderen lanceerde een nieuwe belevingsgids met vijf wandelroutes langs de oevers van de Schelde en de Durme in Kruibeke, Steendorp en Tielrode. Bewoners vertellen er over het Waasland en je krijgt meer informatie over de Sigmawerken. 'Oeverlopen' loodst je langs verschillende Sigmagebieden: Tielrodebroek, de Polders van Kruibeke, Schouselbroek en de Durmevallei.

Prijs: 6 euro. Te koop via www.tov.be/webshop, bij de diensten voor toerisme en in de betere boekhandel.

Snelle en gezellige oversteek

Alle Sigmagebieden liggen langs het water. Vaak kun je de prachtige natuurgebieden bereiken met de veerboot. Langs de Schelde zijn er negen veren actief, en er is er nog eentje op komst in Antwerpen. De veren sluiten mooi aan op de wandel- en fietsnetwerken in het gebied, zodat je grenzeloos op verkenning kunt gaan.

www.sigmaplan.be/nl/doen/veren

Grenspark Groot-Saeftinghe: natuurpark van Europese allure

PANORAMISCH UITZICHT

In de Prosperpolder, in de buurt van het gehucht Ouden Doel, staat een nieuwe radartoren. Zo'n toren begeleidt het scheepvaartverkeer op de Noordzee en de Westerschelde. Maar deze 8 meter hoge toren heeft nog dat ietsje meer. Vanaf het uitkijkpunt word je getraakteerd op een uniek panorama op het Hedwige-Prospergebied en de ruime omgeving. Ook in het Nederlandse Reimerswaal wordt een radartoren neergepoot. En aan de Zandvlietsluis in de haven van Antwerpen bouwen we een miniradartoren.

Op de grens van Vlaanderen en Nederland, vlak bij de Westerschelde, vind je het Hedwige-Prosperproject. Hier geven we de rivier extra ruimte om te stromen. Zo wordt niet enkel wateroverlast vermeden, maar ontwikkelt zich ook erg waardevolle getijdennatuur. Het project draagt bovendien bij tot de realisatie van een gigantisch getijdengebied: het Grenspark Groot-Saeftinghe.

Het Sigmaproject Hedwige-Prosperpolder omvat twee polders: de Hedwigepolder aan Nederlandse zijde en de Prosperpolder aan Vlaamse zijde. De polders ontstonden door slikken- en schorregebieden in te dijken. Nu maken we de omgekeerde beweging: we ontpolderen het gebied en geven het terug aan de Schelde. Zo herstellen we de authentieke getijdennatuur.

Bressen in de dijk

Door bressen in de Scheldedijk te slaan, krijgt de rivier meer ruimte om te stromen. Een ringdijk rond het gebied

beschermt het achterland. Eb en vloed kunnen het gebied in- en uitstromen, waardoor getijdennatuur met slikken en schorren ontstaat. Door de extra ruimte wordt de kracht van het water getemperd. Dat verlaagt verder landinwaarts het risico op overstromingen.

In het binnengebied van de Prosperpolder loopt momenteel een project met broedeilanden, in afwachting van de definitieve inrichting. Ook legden we een zandstock aan met overschotten van werven. Dat zand gebruiken we later voor de bouw van de ringdijk in de Hedwigepolder.

Unieke natuurpuzzel

Samen zullen de Hedwige- en Prosperpolder straks een puzzelstukje vormen van een bijzonder geheel: het Grenspark Groot-Saefthinghe. Met de steun van het Europese programma Interreg Vlaanderen-Nederland slaan acht partners uit Vlaanderen en Nederland daarvoor de handen

in elkaar. Het grenspark bundelt verschillende natuurgebieden, waaronder het Verdrongen Land van Saefthinghe en de Hedwige-en Prosperpolder. Naast de robuuste natuurkern van zo'n 4500 hectare wordt ook in de gemeenten Beveren, Sint-Gillis-Waas en het Nederlandse Hulst de natuur versterkt.

Maar het Grenspark draait om meer dan water en natuur. Samen met een team van 'streekhouders' onderzoeken de partners hoe ze de regio een boost kunnen geven op het vlak van landbouw, erfgoed, cultuur, toerisme en economie. Buurtbewoners, ondernemers, bedrijven: iedereen mag meebouwen aan de toekomst van het Grenspark. Dat kan alvast door mee te doen aan tien Grensparkchallenges. In maart 2019 moeten de uitdagingen volbracht zijn en kan het echte werk beginnen!

www.grensparkchallenge.eu

GRENSPARK- WEETJES

4500 HECTARE
GROOT

EUROPESE STEUN:
1,4 MILJOEN EURO
(FONDS VOOR REGIONALE
ONTWIKKELING)

SAMENWERKING TUSSEN
**8 REGIONALE
EN EUROPESE
PARTNERS:**

Provincie Zeeland, Natuurpunt, Vlaamse Landmaatschappij, Agentschap voor Natuur en Bos, De Vlaamse Waterweg nv, Havenbedrijf Antwerpen, Stichting Het Zeeuwse Landschap en EGTS Linieland van Waas en Hulst. Ook tientallen vrijwilligers dragen hun steentje bij!

www.sigmaplan.be

